

buto mortali regi vel imperatori debito, quam immunitatem habet ratione filiationis naturalis, et ideo optime de se, etiam ut homine, argumentatus est.

8. *Ad tertiam dubitationem. — Prima sententia. — Rejicitur prædicta sententia.* — Major difficultas est in altera dubitatione, quæ postulat cur Christus Petrum in hac libertate secum conjunxerit, et quasi æqualem fecerit, dicens illi: *Ut non scandalizemus eos, solve pro me et te.* Aliqui negant id colligi ex prædictis verbis, vel aliquod in illis verbis latere mysterium. Sed Christum in plurali dixisse Petro, *ne scandalizemus eos*, non quia Petrus solum ratione scandali vitandi teneretur solvere tributum, sed vel quia de propria persona potuit facile ita loqui, plurali pro singulari utendo, vel quia scandalum Christi in Petrum et alios Apostolos redundaret. Atque ita postea Christum jussisse Petro solvere tributum, etiam pro se, ex statere invento in ore piscis, quia cum Petrus esset debitor tributi, voluit Christus simul illi subvenire, et fortasse illi soli, quia Apostoli tunc non aderant. Quam sententiam libenter hæretici arripiunt. Mihi tamen verisimilis non est. Nam imprimis dum aiunt hi expositores, tunc temporis alios Apostolos ibi non adfuisse, nullo fundamento loquuntur, sed divinant. Deinde ipse modus, quo exactores tributi Petrum in plurali interrogarunt: *Magister vester non solvit didrachma?* satis indicat, non tantum Petrum, sed etiam alios Apostolos tunc adfuisse cum Christo, unde communiter Patres id supponunt, ut statim referam.

9. *Petrum in aliqua dignitate temporali sibi prælatum existimabant Apostoli.* — Addo ulterius, verisimile non esse Christum in eo facto nullum intendisse mysterium, aut peculiarem affectum erga Petrum non ostendisse. Quia cum Christus ibi docuerit se esse filium Dei naturalem, et ideo non esse obnoxium solutioni tributi, sed tantum propter vitandum scandalum præcepisse ut solveretur, et in hac prærogativa et modo solvendi tributum Petrum sibi specialiter conjunxerit, sine dubio significare voluit se communicaturum Petro quamdam participationem sui privilegii, ratione cujus, etiam ipse non esset debitor tributi, nisi propter scandalum vitandum. Et addit Chrysostomus ibi, Christum conjunxisse secum Petrum in solutione tributi, in retributionem fidei, per quam ad remita natura incredibilem illico paruit; illamque retributionem vocat honoris excellentiam,

quam Christus Petro ostendit, dicens: *Da eis pro me et te.* Unde etiam alii Apostoli intellexerunt, Christum in eo facto Petrum ipsis prætulisse. Hinc enim orta est occasio interrogandi Christum: *Quis putas, major est in regno cælorum*, ut statim in initio cap. 18 Matthæus refert, et exponit ibi Hieronymus dicens: *Post inventum staterem, post tribula reddita, quid sibi vult Apostolorum repentina interrogatio?* et respondet: *Quia viderant pro Petro et Domino idem tributum redditum, ex æqualitate pretii arbitrati sunt, Petrum omnibus Apostolis esse prælatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus.* In quo, si recte illud comprehendissent, non decipiebantur, sed errabant, putantes illam excellentiam vel dignitatem futuram fuisse in aliquo regno temporali more humano, et ex invidia interrogabant. Et propterea Hieronymus addit: *Videns Jesus cogitationes eorum, et causas erroris intelligens, vult desiderium gloriæ humilitatis contentione sanare, dicens: Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.*

10. Eamdemque doctrinam habet Chrysostomus, homil. 59 in Matthæum, dicens, aliquid humanum passos fuisse discipulos in illa interrogatione, et ad illud significandum, addidisse Evangelium illam particulam: *In illa hora, quando scilicet cæteris omnibus Petrum prætulit.* Et infra dicit, ex multis causis fuisse inflammatos discipulos, et numerat singularem promissionem: *Tibi dabo claves*, et: *Beatus es Simon Bar Jona*, et his adjungit præsentia verba: *Da pro me et te*, sentiens singularem excellentiam et prærogativam per illa significasse. Idem tradit Origenes, tract. 5 in Joan., expendens eodem modo verbum illud: *In illa hora*, et dicens: *Ego arbitror, quoniam maximum hunc existimantes honorem in Petrum a Christo collatum, quasi per hoc indicasset, Petrum cæteris discipulis meliorem, cupiebant, quod suspicabantur, caute cognoscere*, etc. Idemque habetur nomine Augustini in libro Quæstionum novi et veteris Testamenti, q. 75, ubi ait, præcepisse Christum singulariter solvere pro Petro, quia constituerat illum facere caput aliorum Apostolorum, et pastorem gregis sui, et comparat illa verba cum illis: *Ego rogabo pro te.* Quod etiam notavit Lyran., Matth. 17 et 18, et fere alii Doctores catholici fatentur, ibi esse significatam specialem prærogativam Petri, quamvis in illa explicanda non omnes conveniant.

11. *Aliorum opinio. — Privilegium Petri ad successores transit.* — Aliqui ergo existimant Christum ostendisse ibi peculiarem amorem et curam Petri, non vero exemptionem. Sed hoc parvi momenti est in re adeo mirabili, tanta diligentia ab Evangelista observata, et a Patribus exaggerata. Alii, agnoscens aliquod altius mysterium, ad mysticos sensus divertunt, ut videtur esse Augustinus, sermon. 6 de Verbis Apostoli, dicens, *Petrum Ecclesiam repræsentasse, pro qua Christus indebitam mortem solvit, ut eam a debito mortis liberaret*, quod Anselmus et D. Thomas sequuntur. Ita vero est hoc accipiendum, ut literalis sensus non omittatur. Negari ergo non potest quin Christus specialiter jusserit, solvi tributum pro persona Petri, sicut et pro se, hoc enim in proprietate significant verba illa: *Da eis pro me et te*, et ita notant Patres nuper allegati, æquiparando hæc verba cum illis: *Tibi dabo claves*, et: *Ego rogabo pro te*; nam in omnibus illis pronomen illud designat individuum personam Petri. Significavit ergo Christus in illis verbis Petrum futurum esse exemptum a solutione tributi, sicut ipse erat. Atque ita credimus ex hoc loco, ut minimum colligi, Christum concessisse Petro privilegium hoc exemptionis, quia futurus erat princeps Ecclesiæ, Christique Vicarius. Unde consequenter fit, hoc privilegium non fuisse personale in Petro, sed reale ratione dignitatis, atque ad successores transire ex vi divini juris, et peculiaris institutionis seu voluntatis Christi. Quam sententiam satis significant Hieronymus, Chrysostomus, Theophylact., Eutym., et alii, quatenus dicunt, illam prærogativam fuisse concessam Petro, quia erat caput Apostolorum, et quatenus æquiparant hunc locum cum aliis, in quibus Christus, loquens ad Petrum, cum illo et successoribus ejus loquitur.

12. *In dictis verbis Christi potestatem alios a tributis eximendi demonstrat.* — Ad difficultatem autem propositam, quomodo Christus extendat illationem ad Petrum, qui non erat filius Dei naturalis, respondent multi, tacite supposuisse Christum aliud principium, scilicet, sub filiis regum comprehendere domesticos et familiares eorum, nam etiam hi solent esse a tributis exempti, ratione filiorum quibus adhærent. Sed de hac ratione dicemus inferius; nam si vera est, non solum ad Pontificem, sed etiam ad alios extenditur privilegium illud, ut divinum est. Dico ergo significasse Christum, non solum se esse immunem

a solutione tributi, sed etiam potuisse illud privilegium communicare Petro tanquam sibi conjunctissimo, et valde simili in potestate quam illi concessurus erat supra totam Ecclesiam, et supra omnes reges terræ. Quocirca quando Christus, post factam illationem: *Ergo liberi sunt filii*, adjunxit: *Ut autem non scandalizemus eos, da pro me, et te*, non oportet ut hæc posteriora verba intelligantur adjuncta ex vi prioris illationis, sed per modum novæ declarationis et extensionis ex speciali Christi voluntate. Vel certe dici potest, quia argumentum Christi fuerat a minori ad majus, ut supra declaravi, ideo Christum non fuisse contentum inferendo, se esse immunem a tributis, sed etiam Petrum secum conjunxisse, ut ostenderet se, utpote filium Dei naturalem, longe altiori modo esse immunem quam sint filii regum terræ, quia non solum est immunis ab illis, sed etiam est superior omnibus illis, et potuit Petro suam potestatem seu participationem ejus ita communicare, ut ejusdem etiam exemptionis illum faceret participem.

13. *Objectio. — Responsio. — Ex immunitate a tributis recte colligitur immunitas a sæculari potestate.* — Sed instabit tandem aliquis: nam licet concedamus ex hoc loco colligi exemptionem a tributis, non sequitur colligi etiam exemptionem ab omni subjectione et potestate coerciva principum. Nam filius regis terreni licet sit liber a tributo patri solvendo, non est liber a potestate directiva patris, quia tenetur ejus leges servare; nec a potestate coerciva, nam potest rex filium suum punire secundum justitiæ æquitatem. Respondeo, concedendo illationem non esse formalem (ut aiunt), quia non tenet in omni materia, ut argumentum factum probat. Nihilominus tamen in præsentia materia, et ratione illius, recte colligimus unam exemptionem ex alia. Nam imprimis in ipso Christo sicut ex filiatione naturali infertur immunitas a tributo, ita infertur immunitas ob omni subjectione, et jurisdictione principum temporalium, quia filiatio, quæ est ratio unius exemptionis, necessario etiam est ratio alterius, quia est ratio dominationis et excellentiæ supra omnes reges. Simili ergo modo, seu accommodata proportione, intelligimus hoc privilegium esse communicatum Petro, ideoque ex immunitate a tributis colligimus exemptionem ab omni subjectione, et jurisdictione temporali, quia ratione dignitatis et potestatis supra ipsos reges communicata est.

CAPUT VI.

OBJECTIONIBUS CONTRA RESOLUTIONEM SUPERIORUM CAPITUM SATISFIT.

1. *Prima objectio. — Solutio.* — Quoniam Summi Pontificis exemptio cum ejus dignitate et potestate supra reges temporales conjuncta est, ideo eadem fere objectiones contra exemptionem hanc, quæ contra potestatem opponuntur; et quia fere omnes in superiori libro tractavimus, ideo illas breviter attingendo, unam vel alteram addemus, quæ hujus loci visæ sunt magis propriæ. Prima objectio sumitur ex lege veteri, in qua Summus Pontifex a jurisdictione regis exemptus non erat; imo ab eo puniri poterat, ut factum Salomonis ostendit, 3 Reg. 2, ubi Salomon exauthoravit Abiathar propter crimen læsæ majestatis, illum auctoritate regia puniendo. Huic vero objectioni supra respondimus, assumptum non satis probari ex illo facto, tum quia fortasse Salomon id fecit non ut rex, sed ut propheta; tum etiam quia unum factum non ostendit jus, cum a regibus multa per violentiam fiant. Unde cum ex aliis locis Scripturæ non probetur subjectio Pontificis ad regem in lege veteri, relinquatur vel falsum esse illud antecedens, vel saltem incertum. Deinde adjunximus, quidquid fuerit in veteri lege, nullum inde sumi posse argumentum ad Pontificatum legis gratiæ, qui longe altioris est ordinis. Nunc ergo solum addendum occurrit, objectionem similem factam esse ante quadringentos annos ab imperatore Constantinop., in epist. ad Innocentium III, ex qua sumptum est caput *Solitæ*, de Major. et obed., qui non de Salomone, sed de Davide argumentabatur, quia *David rex Abiathar Pontifici præeminebat*¹. Cui Pontifex eisdem modis respondet, dicens: *David quamvis regni diadema obtineret, non tam ex dignitate regia, quam auctoritate prophetica imperabat. Verum quidquid horum fuerit in veteri Testamento, nunc aliud est in novo, ex quo Christus factus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech.* Et concludit: *Circa illum præcipue, qui successor est Petri, et Vicarius Jesu Christi.*

2. *Secunda objectio.* — Secundo objici potest, quia ea, quæ sunt jure divino a Christo

¹ Vide Turrecrematam, lib. 2 Summæ Ecclesiast., c. 96, ad 4.

constituta, statim a principio Ecclesiæ habuerunt effectum; sed Pontifex Romanus non solum a principio Ecclesiæ, verum etiam toto tempore quo imperatores Romani fuerunt ethnici, non fuerunt ab eorum jurisdictione exempti; ergo non habuerunt a Christo hujusmodi exemptionem. Minor propositio probatur ex Paulo, ad Rom. decimo tertio, dicente: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* In quo loco præcipue loquitur Paulus de politico principatu, et de obedientia regibus debita, ut ibi notant expositores, et Augustinus, epist. 54 ad Macedonium, et Basilius, in Constitut. monasticis, c. 23. Et ipse Paulus inferius aperte ostendit, cum dicit: *Non sine causa gladium portat;* et cum ait: *Ideo enim et tribula præstalis.* Itaque ut iidem Patres advertunt, illud specialiter monuit contra nonnullos, qui eo tempore prædicare cœperant, Christianos non teneri ad parendum principibus temporalibus; ipse autem contrarium de omnibus Christianis docet, et ut nullum excipi declaret, inquit: *Omnis anima, etc.,* ut ibi expendit Chrysostomus, Hom. 23, dicens: *Ostendens quod ista imperentur omnibus, et sacerdotibus, et monachis, et non tantum sæcularibus, id statim in ipso exordio declarat, cum dicit: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, etiam si Apostolus sis, si Evangelista, si Propheta, sive quisquis tandem fueris, neque enim pietatem subvertit ista subjectio.* Et eodem modo loquuntur ibi Theodoretus, Theophylactus, et Œcumen. Juxta Apostoli ergo sententiam sic expositam, etiam Petrus erat tunc subditus potestatibus sublimioribus. Cum enim Chrysostomus dixisset, etiam Apostolos fuisse subditos, et sententiam auxerit, dicens: *Sive quisquis tandem fueris, profecto etiam Petrum comprehendere visus est.* Multo ergo majori ratione Pontifices successores Petri fuerunt subditi imperatoribus, saltem quamdiu isti christiani non fuerunt. Et ratione potest hoc confirmari, quia princeps ethnicus non est subditus Pontifici; ergo potest esse illi superior; ergo de facto erat superior, quia habebat potestatem universalem in omnes, et non habebat subjectionem ratione cujus privaretur potestate in Petrum vel successores ejus.

3. *Responsio.* — Respondetur concedendo privilegium hoc, quatenus a Christo Domino concessum est Petro et successoribus ejus, habuisse suum proximum effectum, statim ac Christus Petro contulit Pontificiam digni-

tatem, quia illud privilegium, vel cum ipsa dignitate intrinsece conjunctum est, et quasi ab illa manat, vel per specialem Christi voluntatem datum est, quæ voluntas efficax fuit, neque impediri potuit per ullam temporalem potestatem. Et non minus comprehendit exemptionem a subjectione respectu infidelium principum quam fidelium, tum quia Christus, Matt. 17, absolute locutus est, et occasio sermonis ejus sumpta fuit ex tributo quod imperatori ethnico solvebatur; tum etiam quia non est major ratio de principe fidei, quam de infidei. Imo si Pontifex, verbi gratia, Sylvester fuisset subditus Constantino ante conversionem ejus, etiam post conversionem maneret subditus, quia, ut supra dixi, nullus rex infidelis ipso facto amittit jurisdictionem aliquam propter conversionem ad fidem. Denique quando Concilia et Patres docent, Pontificem non habere superiorem in terris, omnem excludunt, sive fidelis, sive infidelis sit.

4. *Pontifices Summi semper fuerunt exempti.* — Dico ergo, et Petrum, et ejus successores, toto tempore gentilium imperatorum fuisse exemptos ab eorum jurisdictione quoad privilegium, licet usum privilegii pro eo tempore habere non potuerint, quod nihil repugnat juri divino. Sicut etiam eo tempore habuerunt dignitatem et potestatem supra omnes imperatores a Christo datam, non expectato temporalium principum consensu, usum autem et exercitium illius potestatis circa eosdem principes non statim habuerunt Petrus aut successores, quia juxta ejusdem Christi ordinationem ex voluntaria fidei receptione pendebat. Eadem ergo ratio est de prædicto privilegio accessorio dignitati, nam illud contulit solus Christus sine dependentia a consensu principum, seu aliorum hominum, usus autem partim ex voluntate, partim ex potentia et factis hominum pendebat.

5. *Ad verba Pauli.* — Nec verba D. Pauli, quantumvis generalia videantur, excludunt privilegium speciale a Christo concessum, nam regula juris est, generale jus per speciale limitari, etiam si speciale antiquius sit, quæ regula hic satis accommodari potest. Præsertim quia D. Paulus ibi solum explicat jus antiquum et naturale, docetque observandum esse a Christianis, ac proinde tradit (ut Theophylact. ibi ait) Evangelium non docere defectionem aut inobedientiam erga magistratus, sed moderationem et obedientiam. Hoc autem jus naturale non violatur,

sed materia ejus ex parte mutatur per privilegium exemptionis a Christo concessum, quod ibi Paulus non exclusit, neque illius mentionem fecit, quia necessarium non erat. Quoniam si attente verba Pauli considerentur, ex forma illorum intelligi potest, Vicarium Christi sub eis non comprehendit, dicit enim: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit,* quæ verba sunt respectiva, et comprehendunt tam privatos homines respectu eorum qui proxime præsent, quam magistratus inferiorum ordinum respectu sublimiorum potestatum. At vero comparatione Vicarii Christi nulla est in terris sublimior potestas, et ideo in eo non habet locum sententia Pauli.

6. *Ad Chrysostomum.* — Ad Chrysostomum vero, quod attinet ad præsentem questionem, similiter respondemus generatim fuisse locutum, neque ibi exclusisse speciale privilegium Petri, neque tractasse questionem, an Vicarius Christi habeat in terris potestatem sublimiorem, cui ex vi naturalis et divini juris parere teneatur. Quod vero spectat ad alia specialia exempla, quæ inducit de Apostolis, sacerdotibus et monachis, infra ex professo tractandum est, an illorum exemptio sit de jure divino vel humano. Nunc solum dicimus, quidquid sit de aliis etiam Apostolis, de Petro ut Christi Vicario esse specialem rationem; tum propter specialem dignitatem, tum propter verba Christi illum singulariter eximentis a debito solvendi tributum. Quapropter jus hoc exemptionis æquale fuit in Pontificibus respectu ethnicorum principum, et Christianorum, quia privilegium, ut dixi, non fuit pendens ex fide subditorum, licet usus sine illa esse non potuerit.

7. *Ad rationem in eadem objectione factam.* — Neque obstat ratio in contrarium facta, quia licet princeps infidelis pro illo statu non sit directe subditus Petro, nihilominus ex divino jure tenetur illi subdi, suscipiendo fidem, et baptismum, per quem unusquisque fit de grege Christi, et consequenter subditus Petro. Et præterea etiam ante baptismum est hujusmodi princeps indirecte subditus Petro, qui jus habet cogendi infideles principes, ne Evangelii prædicationem in suis terris impediant, neve subditos suos ad fidem negandam, vel non suscipiendam cogant, aut alio modo religioni christianæ infesti sint. Hac ergo ratione Pontifices simpliciter facti fuerunt a Christo immunes a potestate principum temporalium, sive fidelium, sive infide-

lium, nam infidelitas non facit eos melioris conditionis, neque eorum auget jurisdictionem; quoad usum vero non potuerunt Pontifices temporibus infidelium principum judicia illorum declinare, sicut etiam non poterant se vel dignitatem suam ab omni injuria vindicare, quod mirum esse non debet, cum etiam sub fidelibus principibus interdum similia passi sint, id permittente Deo, vel ad eorum probationem, vel ad majorem fidei confirmationem.

8. *Tertia objectio ex factis imperatorum.* — *Responsio.* — *Cur suffragium eligendi Pontificem imperatori jurisdictionem aliquam in ipsum non impertiat.* — Ex quo facile etiam solvitur tertia objectio, quæ et a rege Angliæ, et ab aliis schismaticis et schismatum fautoribus sæpius inculcatur, sumiturque ex factis quorundam imperatorum, qui superiorem potestatem in Summos Pontifices sæpius exercuerunt, vel illos eligendo, seu in sede collocando et confirmando, vel eos puniendo et exauthorando. Ad quod præcipue inducunt factum Othonis I (quem imperatorem piissimum fuisse dicunt), qui Joannem XII, alias XIII, propter pravos mores a sede deposuit. De hoc tamen argumento dixi multa in superiori libro, cap. ult., ad quem locum lectorem remittimus; hic enim solum illud commemoravimus, ne objectionem in hoc puncto frequentem intactam relinqueremus. Addere vero possumus, priorem objectionis partem ad præsentem causam nullo modo pertinere. Quid enim? si daremus imperatores aut reges posse esse Pontificum electores, numquid propterea esse possent eorum legislatores aut judices, aut propter aliquam in eos jurisdictionem superiores? Profecto Cardinales sunt electores Pontificum, et nihilominus, postquam Pontificem elegerunt, nullam in illum habent potestatem vel jurisdictionem; imo potius illi sunt omnino subjecti. Ratio vero est, quia dum suffragia ferunt, aliquem sibi æqualem nominant vel eligunt, ille autem, qui rite electus est, a Christo ipso statim investitur, et fit superior suis electoribus, quibus antea erat æqualis, vel fortasse inferior. Accedit, quod ipsi electores a Sede Apostolica habent eligendi potestatem tanquam a superiore et Christi Vicario, ad quem spectat modum eligendi sibi successorem præscribere. Idem ergo cum proportionem dicendum est de imperatore, etiamsi vel ad eligendum Pontificem, vel ad confirmandam suo consensu electionem ejus fuerit admis-

sus, quia non propterea factus est superior Pontifice, sed manat semper inferior Pontifice jam instituto, sicut etiam erat subditus illi, a quo talem prærogativam accepit.

9. *Depositio Pontificis per civilem potestatem fieri nequit.* — De altera vero objectionis parte, in citato loco ostendi historias, in quibus factum illud et alia similia referuntur, et incertas esse ac varias, seu inter se dissentientes, et non satis fideliter referri. Nam ex eis non solum colligi non potest imperatorem jure deposuisse aliquem Pontificem, verum etiam neque facto id tentasse ex vi propriæ jurisdictionis, judicii ac sententiæ, sed aut apertam vim aut tyrannidem, per quam aliqui principes christiani manus violentas in Pontificem injecerunt, vel ad summum industria et auctoritate sua procurando, ut congregaretur aliqua Synodus, quæ sententiam depositionis in Pontificem ferat, quidquid sit de potestate talis Synodi, et an ex errore vel malitia processerit; nam ita accidisse in facto Joannis XII citato loco ostendimus. Et sane cum pœna depositionis canonica sit, in illa peculiarem deformitatem et repugnantiam habet, quod per potestatem sæcularem possit imponi. Neque in eum errorem incidere potest, nisi qui de Pontificia dignitate nihil supernaturale vel spirituale, sed tantum politicum seu civile cogitaverit. Et ideo si quis imperator vere fidelis temerario ausu et indiscreto zelo de Pontifice judicando tractavit, non per se, ut dixi, sed per congregationem aliquam, quæ speciem saltem potestatis spiritualis habere videretur, deponendum curavit. Quia vero illa depositio summa est in eo genere spiritualis pœnæ, et jus divinum attingit, a quo per se et immediate est Pontificia dignitas, ideo ex parte Pontificis maximam causam requirit, qualis est sola hæresis, quæ fundamentum talis dignitatis quodam modo tollit; ex parte vero Ecclesiæ requirit sententiam, non cujuscumque Synodi, sed legitimæ et universalis, et nihilominus ex parte Dei necesse est ut ipsemet talem dignitatem auferat, quam ipse per se contulit.

10. *Quarta objectio, ex Matth. 18.* — *Solutio.* — *Replica.* — Quartam objectionem sumunt hæretici ex verbis Christi, Matth. 18: *Si peccaverit in te frater tuus, corripere eum, etc.; ac tandem dic Ecclesiæ, et si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus et publicanus.* Hanc enim Christi sententiam et legem non minus erga Pontificem, quam erga alios

fideles procedere censent, quia etiam Papa est homo, et potest coram aliis et cum eorum scandalo et injuria delinquere; ergo potest et debet corripri, vel secreto, vel coram testibus; et si emendari noluerit, poterit Ecclesiæ denunciari; quam si non audierit, poterit per eam excommunicari, ut ab aliis tanquam ethnicus et publicanus habeatur; ergo subest Pontifex potestati coercivæ Ecclesiæ. Dices, hinc ad summum sequi, Pontificem non esse omnino exemptum a potestate spirituali, non vero non esse exemptum a potestate sæculari. Sed contra, nam ex primo potest inferri secundum, saltem quantum est ex vi juris divini, quia si Papa non est divino jure exemptus a foro ecclesiastico, non habet illam supremam dignitatem, in qua præcipue fundabamus jus divinum de exemptione illius a sæculari potestate. Item, quia si Pontifex potest per Ecclesiam excommunicari, eadem ratione poterit gravius puniri pro qualitate delicti; ergo poterit etiam degradari et brachio sæculari remitti; ergo non est omnino exemptus jure divino a jurisdictione sæculari, alias non posset per Ecclesiam iterum sæculari potestati subjici.

11. *Solutio.* — *Ecclesia nullam habet vim coercivam in Pontificem.* — Respondeo imprimis hæc posteriora argumenta efficacia non esse, tum quia, licet fingeretur Pontificem esse subjectum alicui tribunali ecclesiastico, verbi gratia, Concilio generali, nihilominus posset esse jure divino exemptus a sæcularibus, vel ex speciali privilegio Christi, vel quia semper manet super omnes principes sæculares, etiam si per impossibile in ordine spiritualium potestatum Concilio subesset. Tum etiam quia eadem argumenta fieri possunt de Episcopis et inferioribus clericis, de quibus postea dicemus. Deinde addo, etiam si argumenta illa admittantur, potius ostendere incommoda et absurda, quæ ex priori antecedente sequuntur, quam illud confirmant. Negamus ergo posse Ecclesiam vim coercivam in Pontificem exercere, sive per censuram, sive quocumque alio modo, nisi prius a Pontificatu cadat, vel per voluntariam renunciationem ab Ecclesia acceptatam, vel per culpam hæresis ab Ecclesia iudice declaratam. Quia quamdiu persona illa verus Papa existit, jurisdictionem habet supra totam Ecclesiam, etiam simul sumptam, ideoque necessario est jure divino exemptus spiritualiter, id est, non subditus sublimiori potestati spirituali extra Christum, quia nulla talis in

mundo invenitur, ut in superiori libro satis tractatum est.

12. *Quomodo fraterna correctio erga Pontificem exerceri valeat.* — Unde ad objectionem respondeo, correctionem fraternam habere posse locum erga Summum Pontificem, quatenus est charitatis officium, et intra illud sistitur, hoc enim modo potest interdum major a minori, et Prælatum a subdito admoneri, sicut Paulus cum Petro se gessit, ut explicuerunt Augustinus, epist. 19 ad Hieronymum, et Gregorius, homil. 18 in Ezechiel. Cessat autem correctionis progressus, quando ad viam coactionis fit transitus. Itaque cum reverentia corripri vel admoneri potest Pontifex, prius solus, si crimen sit secretum, deinde coram aliquibus, si res et necessitas postulet. Quod vero ulterius sequitur, *Dic Ecclesiæ*, in eo locum non habet, quia ibi nomine Ecclesiæ, non corpus Ecclesiæ, sed Prælati ejus intelliguntur; nec enim potest peccator toti corpori Ecclesiæ denunciari, sed pastori. Unde necesse est ut respective, seu cum proportionem accommoda intelligatur, ita ut unusquisque peccator suo pastori ac prælato denunciari debeat, nam extraneus non potest efficaciter corripere aut cogere sibi non subditum. Quia ergo Pontifex superiorem Prælatum non habet, in eo locum non habet illa denunciatio, sed potius quia ipse est supremus Pastor totius Ecclesiæ, satis Ecclesiæ dicitur peccatum ejus, cum ipsi dicitur. Posset autem respectu Pontificis non male intelligi nomine *Ecclesiæ*, confessor ejus, qui eum monere, et suo modo corripere, et peculiariter obligare in foro suo potest. Quod autem sequitur: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus et publicanus*, proprie non potest in Pontifice locum habere, quia excommunicari non potest, cum non habeat vim coercivam superiorem. Neque hoc est inconveniens, quia præceptum illud affirmativum est, et circa unumquemque obligat juxta capacitatem ejus.

13. *Objectio.* — Contra hoc vero insurgit statim quinta objectio, nam sequitur Christum non satis providisse Ecclesiæ suæ, nec convenienter illius regimen instituisse. Nam ut nos dicimus, dedit uni homini supremam in sua Ecclesia potestatem, eumque constituit, *Super gentes, et regna, ut evellat, et destruat, et disperdat, et dissipet, et ædificet, et plantet*¹. Potest autem talis esse Papa, ut

¹ Jerem. 1.

